

James Whale

Una de les injustícies que sovint es cometen amb els artistes és que el pas del temps els sol reduir a creadors de només unes poques obres, d'aquelles que són jutjades com els cims de la seva carrera, o que, pel motiu que fos, aconsegueixen fer-se més cèlebres. La figura del realitzador cinematogràfic no és aliena a aquest desgat, així directors que van fer una extensa carrera, a vegades només són coneguts per una o dues de les seves pel·lícules, com és el cas de James Whale, creador de les molt conegudes *Frankenstein* i *The Bride of Frankenstein*, però que és el responsable d'una vintena de films més o manco arraconats per la glòria de les obres esmentades.

Igual que molts altres realitzadors, l'arribada de Whale al cinema es va produir després d'una consolidada i reconeguda trajectòria com a director de teatre. L'èxit de la seva producció dramàtica de tema bèl·lic titulada *Journey's End* va fer que Howards Hughes li proposàs dirigir la part dialogada del seu film mut *Hell's Angels*. Des d'aquest moment, Whale ja no abandonà la seva feina de realitzador de pel·lícules, alternant aquest treball amb la direcció d'obres dramàtiques. En el conjunt de la producció del realitzador de *Frankenstein* podem distingir clarament dos tipus de treballs, els que són obres seves pròpiament dites i els que podríem anomenar "encàrrecs". Si bé en aquestes obres alienes al seu talent creador, moltes vegades s'entreveu la mà de Whale, és en els projectes controlats per ell de bon principi en què el seu talent queda palès. El primer film que realitzà íntegrament fou la versió cinematogràfica del seu èxit teatral *Journey's End*, en què les limitacions de l'espai dramàtic i l'exagerada teatralitat en la interpretació dels actors minvaren el resultat final del film. A partir d'aquí, s'inicià una carrera que tocarà tots els gèneres cinematogràfics (tret del western), encara que els films de terror o fantàstics són els que li proporcionaran els més grans èxits. La firma d'un contracte que el lligà amb la Universal per una sèrie d'anys tindrà com a primera conseqüència *Waterloo Bridge*, film ambientat a Londres durant la Primera Guerra Mundial, en què abandona les

limitacions teatrals per jugar amb la càmera per tal de poder abastar tot l'espai cinematogràfic. L'èxit que va tenir *Dracula* en el moment de la seva estrena va fer pensar a la Universal en les grans possibilitats econòmiques que podia tenir un altre film amb monstre i posà en mans de Whale el projecte de *Frankenstein*, adaptació de l'obra de Mary Shelley. No obstant, el projecte ja havia passat per altres mans, el guió estava elaborat d'una manera que l'allunyava molt de l'original de la novel·la i fins i tot s'havia gravat una prova d'uns 20 minuts de durada dirigida per Robert Florey en què el paper de Frankenstein l'interpretava Bela Lugosi (en un clar intent d'aprofitar-se del recent èxit de l'actor en el seu treball com a protagonista de *Dracula*). Però res del que estava fet era matèria que Whale volgués fer servir. Les seves condicions per participar en el projecte passaven per grans canvis que afectaven tant a qüestions tècniques (sobretot de caracterització del monstre), canvis de guió que donassin vida a un Frankenstein que es guanyàs la simpatia del públic i, fins i tot, un canvi de l'actor triat per donar-li vida. L'entrada de Boris Karloff com a intèrpret principal venqué facilitada per la seva col·laboració en un altre film de la Universal. La trobada de Karloff i Whale va enlluernar el realitzador: "Vaig dibuixar el seu cap i hi vaig afegir marcades prominències ossudes en els llocs on se suposava que es podien haver soldat les diferents parts del crani. Les seves faccions eren més suaus del que hagués volgut, però la seva personalitat em va semblar més important que la seva aparença, la qual podia ser modificada fàcilment". El rodatge es va perllongar cinc dies més del que estava previst i es van gastar 30.000 dòlars més del que estava pressupostat, però tot això va merèixer la pena ja

que, si el cost total de *Frankenstein* fou de 291.000 dòlars, en unes poques setmanes se n'havien recaptat més de 5.000.000. L'èxit de *Frankenstein* col·locà Whale en un lloc preeminent dins la Universal. Tanmateix el següent treball fou *Impatient Maiden*, una pel·lícula de les anomenades d'encàrrec. En *The Old Dark House* torna novament al gènere del terror, encara que en el film hi ha moments d'humor negre. Aquesta barreja de tons diferents dins una pel·lícula és una circumstància que es repetirà en els seus films fantàstics. La prova de la força que tenia Whale dins la Universal es posa de manifest en el fet que per aquest film va recórrer a actors anglesos més o manco desconeguts als Estats Units, amb els quals havia treballat a Anglaterra en la seva etapa de director d'escena, com ara Ernest Thesiger, Charles Laugh-

En el conjunt de la producció del realitzador de Frankenstein podem distingir clarament dos tipus de treballs, els que són obres seves pròpiament dites i els que podríem anomenar "encàrrecs".

ton, Raymond Massey i Eva Moore, cosa que, en principi, no agradava gaire la productora. El projecte d'adaptar la novel·la de H.G. Wells *The Invisible Man* entusiasma Whale. Evidentment era una idea que imposava molts de reptes, cosa que no podia ser més desitjable. Si bé l'actor triat per la Universal per interpretar el film era Boris Karloff, Whale no va veure mai l'intèrpret de *Frankenstein* com a protagonista de *The Invisible Man*, i acabà per imposar un desconegut actor anglès, Claude Rains (treball que li donaria la fama que després gaudí). L'ús dels efectes especials que el film requeria es va fer amb un secretisme total, per tal d'evitar possibles filtracions als altres estudis. Després d'una complicada feina tant de rodatge com de muntatge, l'estrena de la pel·lícula va arrossegar la

gent als cinemes per veure allò mai no vist: l'home invisible! En el film tornaven a barrejar-se moments de comèdia (a què no són aliens la

interpretació d'Una O'Connor) amb d'altres d'intensa tragèdia amorosa. En *One More River* es trasllada a l'Anglaterra dels anys trenta per tractar un drama social. Una sèrie de problemes quant a la manera de marcar el camí que havia de prendre la Universal com a productora menor, lluny de les poderoses MGM o Paramount van propiciar l'idea de crear un projecte que donàs continuïtat al cèlebre *Frankenstein*. Es partia d'una idea només insinuada per Mary Shelley al seu original: el desig del monstre de tenir una companyia, idea que també va agradar Whale, sempre que es tractàs d'una història nova, que no fos simplement una segona part de Frankenstein. No obstant, el projecte li oferia un primer problema de guió: Frankenstein havia mort, i trobava que ressuscitar-lo no era un recurs massa ortodox. La solució enginyosa consistí en iniciar la nova història de Frankenstein amb una trobada entre Lord Byron i el matrimoni Shelley en què la creadora del monstre confessa que el final de Frankenstein no és el que la gent es pensa, el que ha fet creure a tothom. "Us agradaria sentir el que va passar després...?" diu Mary. Amb aquest senzill, però encertat recurs Whale es permet crear un nou Frankenstein que fos coherent amb el que va néixer de la ploma de Mary Shelley, però a qui podia modelar de la manera que volgués. El nou Frankenstein no només parlarà, sinó que tindrà actituds tan humanes com ara fumar, riure o enamorar-se. Finalment, també *The Bride of Frankenstein* costà més del que s'havia previst inicialment, però també donà uns excel·lents resultats, encara que no assoliren les recaptacions de *Frankenstein*. Per tal d'evitar que els dirigents de la Universal es vessin temptats amb una nova pel·lícula sobre el monstre, Whale fa que aquest, rebutjat per la seva companyia, faci explotar el laboratori on va ser creat, negant així qualsevol possibilitat de continuïtat. De fet *The Bride of Frankenstein*, suposa la retirada definitiva de Whale com a director de films de

terror i l'entrada en projectes de més envergadura com ara *Show Boat*, *Good Bye, Mr. Chips* i *The Road Back*. Aquests són films que no va poder controlar en totes les seves fases de creació, però que li donaren la possibilitat d'avançar en qüestions tècniques ja que disposà de mitjans fins aleshores desconeguts.

Els problemes de censura i un seguit de pressions polítiques en la Universal, acabaran per allunyar-lo de la productora que el va veure néixer com a cineasta. Filmà *Great Garrick* per a la Warner i *Port of Seven Seas* per a la MGM. Però l'entrada en projectes de les grans productores el van impedir tenir el control sobre la totalitat de les seves obres. De fet, cap dels seus treballs fins a la seva retirada com a realitzador de pel·lícules són comparables als seus grans films amb la Universal. En 1941 va abandonar el món cinematogràfic quan tenia poc més de 50 anys. Des de llavors només es dedicà a viure i a dirigir petits muntatges teatrals. Poc sabem dels darrers anys de la seva vida, però ens és lícit pensar que no varen ser gaire diferents de com ens els va mostrar el realitzador nord-americà Bill Condon en *Gods and Monsters* (excel·lent film que, si no heu vist, us recoman que el recupereu en vídeo) en què recrea els darrers dies de la vida de Whale, en què és presentat com un *gentleman*, un home lúcid, esplèndid, sibarita, irònic. Tot plegat, no és gaire poc...

FILMOGRAFIA

Journey's End (1930)
Waterloo Bridge (1931)
Frankenstein (1931)
Impatient Maiden (1932)
The Old Dark House (1932)
The Kiss Before the Mirror (1933)
The Invisible Man (1933)
By Candlelight (1934)
One More River (1934)
The Bride of Frankenstein (1935)
Remember Last Night? (1935)
Show Boat (1936)
The Road Back (1937)
The Great Garrick (1937)
Sinners in Paradise (1938)
Wives under Suspicion (1938)
The Man in the Iron Mask (1939)
Geen Hell (1940) ■

